

Principalele Paradigme Interpretative Ale Relației Dintre Religie Și Politică¹

The Main Interpretive Paradigms of the Relationship Between Religion and Politics

Mirabela Rely Odette CURELAR

„Constantin Brâncuși” University of Târgu-Jiu

Sheilla Patricia STAMATOIU

West University of Timișoara

Abstract: *Secular religions place the salvation of humanity in this world, in a more or less distant future, in the form of a social order to be invented. The great themes of the Christian religion: the fall, the original happiness, the rediscovery, the atonement, the messianic subjects are found in the historical myth of Marxism. Secular religions are narratives with saving claims. Secular religions such as fascism or communism no longer have a future, perhaps only in a changed form. No one can anticipate a political future, but if we consider the opinion of Winston Churchill, the future can lead us on a completely unknown path: “everything I was told when I was a student would not happen in my life. And everything I was told was going to happen, it didn't happen.” In the perspective of the phenomenon of secularization, the relationship between religion and politics acquires a fundamentalist character, even heretical, not adapted to the rights of contemporary man.*

Keywords: *secular religions, religion, politics, social order, fundamentalist character.*

Articolul *”Religie și politică: Paradigme interpretative”*, scris de domnul profesor universitar Silviu Eugen Rogobete, în Boari, V. (ed), *Religie și politică*, Institutul European, Iași, 2016, (pag. 15-37) este un studiu elaborat, privind relația dintre religie și politică, în care au fost identificate și analizate principalele paradigme interpretative ale relației dintre religie și politică, având în vedere lucrarea lui Jonathan Fox, *An Introduction to Religion and Politics: Theory and Practice*, care urmărește pe de o parte, influența pe care religia o exercită asupra politicii, și explicarea interdependenței dintre acestea, iar pe de altă parte, prezintă aspecte empirice ale relației dintre religie și politică, și tendința de control a politicii asupra religiei, prin recunoașterea unor religii oficiale în stat, prin acordarea unui sprijin financiar legal unor grupări religioase, prin asumarea unei religii majoritare care să beneficieze de reglementările și de sprijinul statului, și manifestarea discriminatorie asupra religiilor minoritare.

O paradigmă principală identificată de autor este că, deși s-a observat un antagonism între religie și politică, religia a avut un impact evident asupra

---

¹ Analiză asupra capitolului: *”Religie și politică: Paradigme interpretative,”* în Boari, V. (ed), *Religie și politică*, Iași, Institutul European, 2016, p. 15-37.

politicului, și rezistența fenomenului religios de-a lungul caducității civilizațiilor și-a demonstrat și și-a câștigat dreptul de a fi acceptat, astfel, datorită capacității sale de mobilizare și influențare a politicii, religia și-a dobândit calitatea de „putere” în stat, situându-se pe o poziție apreciată în societate, alături de politică. Ca entitate identitară, religia exercită o influență majoră asupra populației în situații de criză sau conflict, reușind să restabilească echilibrul la nivel de politici interne sau externe, sau în situații de discriminări etnice, rasiale sau de altă natură, „folosindu-se de contextul secular mai degrabă decât a se lăsa victimă a acestui context.”²

O altă paradigmă precizată de autor, în articolul *„Religie și politică: Paradigme interpretative”* este că „deși cadrul teoretic este dominat de teoriile secularizării, și concluzia studiului lui Fox este aceea că religia rămâne relevantă și influentă în viața politică.”³

Religia s-a constituit pe o existență proprie, întemeiată pe credințe, și reperi teologice originare, dar se supune permanent unei metamorfoze proprii de-a lungul istoriilor secularizante, în care, identitățile religioase își sporesc forțele, astfel încât, popoarele și-au însușit în mod declarat și oficial, sau neoficial, o religie majoritară, aspect precizat în lucrarea lui Fox, *An introduction to religion and politics*, pe baza unei evaluări realizate în 177 de state. Pe fondul acesta, autorul consideră, că poate apărea riscul discriminării între forma religioasă majoritară, care poate avea un rol important în sfera politică, și celelalte forme religioase minoritare, care nu beneficiază de aceleași drepturi, astfel se poate crea un conflict între religie și politică. Domnul profesor Silviu Eugen Rogobete precizează și posibilitatea apariției fundamentalismului, în contextul în care politicul ar putea ajunge să se confunde cu religia; paradigma fiind tocmai capacitatea de influență absolută a religiosului de a se substitui politicului, și de a domina, folosindu-se de încrederea comunității.

Relația dintre religie și politică a fost dintotdeauna complexă și dinamică. Pornind de la importanța pe care, de-a lungul istoriei, popoarele o acordau ideilor și credințelor religioase, a respectării unor dogme, superstiții și doctrine religioase, aceasta a contribuit permanent la formarea și modificarea concepției despre existența și rolul omului pe pământ. Omul s-a lăsat condus în mod conștient de credința în puterea divină, care reprezenta forța supremă, singura care îi asigura omului, la nivel mental încredere deplină. Voința divină

---

² Monica Duffy Toft, Daniel Philpott, Timothy Samuel Shah, *God's century: resurgent religion and global politics*, W.W. Norton, New York, 2011, apud V. Boari (ed), *Religie și politică*, Iași, Institutul European, 2016, p. 16.

³ Silviu E. Rogobete, „Religie și politică: Paradigme interpretative”, apud V. Boari (ed), *Religie și politică*, p. 16.

putea avea influență similară și asupra politicului, ceea ce îi crea acestuia ideea de acceptare a fenomenului religios ca element decizional în anumite situații.

Credința absolută într-o entitate divină inducea poporului senzația de siguranță, de stăpânire a pericolelor sau de menținere a echilibrului, aspect reflectat și în politică. Mentalitatea colectivă, bazată pe respectarea unor dogme sau credințe religioase constituia o influență majoră asupra politicului. În prezent, deși, la nivel declarativ, religia a pierdut din forța convingerii în ceea ce privește mentalitatea modernă, ea încă reprezintă o coordonată esențială pentru societăți, influența ei în sfera politicului resimțindu-se în mod evident și astăzi.

Paradigma se naște tocmai din perspectiva înțelegerii și acceptării acestei influențe, construită pe cercetarea acestor dogme, teologii și credințe religioase, care prin conținutul lor au avut capacitatea de a influența sfera politică, din cele mai vechi timpuri și până în zilele noastre. Dacă până acum interesul cercetătorilor era de a descoperi funcționalitatea și aplicabilitatea credințelor și doctrinelor religioase, trebuie studiat cu atenție conținutul și mesajul pe care îl transmit și care tocmai prin esența sa exercită o forță incredibilă asupra unei societăți, și o influență importantă asupra politicului.

O paradigmă evidențiată de domnul profesor Rogobete în articolul domniei sale este că influența religiei asupra politicului poate fi înțeleasă din perspectiva științelor sociale prin renunțarea la credințele religioase ca mentalități sociale subiective, și recunoașterea potențialului religios, ca formă obiectivă de influență, fără a implica în sfera acceptării concepțiile bazate pe modificarea adevărului prin intermediul religiei. Trebuie să pătrundem în substanța credințelor, și a doctrinelor religioase pentru a cunoaște conținutul acestora și pentru a înțelege fenomenul religios.

Paradigma se întemeiază tocmai pe ideea că studiile se axează mai mult pe partea formală și funcțională decât pe cea de conținut, concentrându-se pe relațiile dintre credințele religioase și comportamentul uman, în defavoarea pătrunderii în substanța conținutului acestora, care le-ar putea defini ca repere identitare pentru un popor, „atitudini reflectate în viața de zi cu zi”⁴.

Individul nu poate exclude din mentalul său identitar credințele religioase deși participarea la viața publică actuală poate genera conflicte de idei, care se situează uneori în opoziție cu acceptarea și înțelegerea sensului propriu al acestora, unii cercetători din sfera științelor sociale, apreciindu-se greșit superiori și „obiectivi” față de cei „subiectivi” care pătrund în tainele teologiei, și care înțeleg cu adevărat religia și relația pe care o are aceasta cu politica. Paradigma precizată de domnul profesor Rogobete constă în necesitatea unei abordări hermeneutice complexe, prin care să fie înțeles rolul obiceiurilor și

---

⁴ *Ibidem*, p.18.

tradițiilor religioase în viața contemporană, și acceptarea existenței unei relații de interdependență între religie și politică.

În secolul XX, teoria cea mai analizată privind religia a fost teoria secularizării. Religia a susținut cu vehemență importanța liderilor religioși, în jurul cărora au fost contruite adevărate culte ale personalității.

Sintagma de *cultul personalității* a fost inventată de Nikita Hrusciiov, unul din conducătorii Uniunii Sovietice, după moarea lui Stalin, dar exemple similare au existat și cu mult timp înainte. Acesta este un termen care definește venerarea excesivă a unui singur conducător aflat încă în viața.

În viziunea lui Vladimir Tismăneanu *cultul personalității* caracterizează de obicei statele totalitare sau statele care au avut parte recent de revoluții. Renumele unui singur lider, deseori caracterizat drept "liberator" sau "salvator" al poporului, ridică conducătorul la un nivel aproape divin. Cultul personalității tinde să prezinte liderul și statul ca fiind contopiți, devenind imposibil de înțeles viața unuia fără celălalt. Astfel se justifică o conducere dictatorială, iar propaganda îi determină pe indivizi să creadă că au cei mai dreapți conducători.

Începuturile cultului personalității se regăsesc încă din antichitate, când credința în Dumnezeu era condiția ontologică(existențială) pentru orice individ. Pornind de la teoria lui Decartes prin care acesta încerca să demonstreze existența lui Dumnezeu, „Hobbes și Locke l-au avut pe Dumnezeu ca garant al statelor civile pe care le „construiseră”; cu toții au conceput un gen de teologie politică și au fost convinși că Dumnezeu le gira proiectele.⁵

Spre deosebire de Hobbes, Locke se simte mai aproape „de tradiția creștină atunci când afirmă că „legea naturală” reprezintă planul lui Dumnezeu pentru om, fiind astfel sursa drepturilor naturale. Rațiunea umană și Scriptura pot să călăuzească omul în procesul împlinirii planului lui Dumnezeu.”⁶ Dumnezeu reprezenta astfel puterea supremă și singura lege.

Despre „cultul personalității” s-a scris foarte mult de-a lungul istoriei, și mari filozofi au interpretat termenul ca fiind o formă de mărire și apreciere exagerată a unui conducător aflat în viață. Această formă, a luat naștere din cele mai vechi timpuri, din antichitate, când oamenii își exprimau credința în Dumnezeu, sau într-o altă zeitate, pe care ajungeau să o venereze și să îi aducă daruri și ofrande, în scopul de a obține tot ce își doresc. Acesta reprezenta puterea supremă și singura lege în care credeau. Popoarele au evoluat în timp, dar credința într-un conducător suprem s-a transmis până în zilele noastre, astfel că unele popoare au continuat să își aleagă un conducător pe care să îl supraaprecieze și în idele căruia să creadă în totalitate.

---

⁵ S. E. Rogobete, *Drepturile omului Origini i practici*, Timișoara, Editura de Vest, 2015, p. 57.

⁶ *Ibidem*, p. 66.

Cultul personalității s-a dezvoltat foarte mult în perioada fascismului și a comunismului în multe țări, unde, după ce era ales un conducător, acesta devenea personalitatea cea mai puternică pentru popor, îi erau scoase în evidență doar calitățile, iar defectele erau trecute cu vederea, și uneori chiar neobservate. Treptat, poporul îi aducea tot mai multe onoruri și aprecieri conducătorului său, acordându-i încredere absolută, această atitudine a oamenilor creându-i o falsă impresie despre sine. Conducătorul ajungea să creadă că merită cu adevărat toate laudele și aprecierile poporului său, că această imagine a sa este una reală și că a fost ales, pentru că este cel mai bun, în felul acesta formându-și un cult al personalității.

Cultul personalității se va dezvolta odată cu influența politici în societate. Max Weber, unul dintre cei mai importanți sociologi ai secolului XX, susținea că exista 3 tipuri de legitimitate politică: dominația legitimă tradițională (bazată pe tradiție), legitimitatea rațional-legală (puterea dreptului și a legii) și legitimitatea charismatică. Potrivit acestuia, liderul charismatic își arată adevăratele calități în maniera de a-i aborda pe ceilalți, de a emana energie și de a avea mare succes la public. În fața unui astfel de lider „nimeni nu rămâne indiferent”. Liderul charismatic este adevăratul lider politic în viziunea autorului, el are puterea de a convinge și chiar manipula, și apare de obicei în situații de criză, dobândind o imagine de salvator, un „Mesia”.

În lucrarea sa „Psihologia maselor”, Gustave Le Bon consideră că un conducător de succes trebuie să-și învâluie în mister apropierea de mase și să apeleze întotdeauna mai degrabă la sentimente, decât la rațiune. Acest tip de legitimitate politică este atribuit în general despoților și dictatorilor, care deși se ridicau din mulțime, convingeau cetățenii invocând idealuri pentru a prelua puterea.

În cadrul *religiilor seculare* avem în vedere ideologiile politice totale și totalizante: una este fascismul, cealaltă – comunismul. Ideologia fascismului și cea a comunismului sunt diferite, cu semnificații, implicații și origini diferite. În egală măsură însă, ambele explică angajamentul, capacitatea indivizilor de a participa la catastrofele totalitare ale secolului XX. Această manifestare a fost denumită de Leszek Kolakowski, *diavolul în istorie*. Este expresia realității care a marcat fundamental viața atâtor popoare în istorie. Este vorba de tragediile rezultate din ambiții nemăsurate și nesăbuite de a forța cursul istoriei în numele unor idealuri abstracte menite să rezulte în comunități politice perfecte.

Vladimir Tismăneanu consideră că secolul XX nu a fost secolul conflictului între fascism și comunism, ci adevăratul conflict al secolului XX a fost cel dintre democrațiile liberale și rivalii lor totalitari⁷. Bolșevismul și

---

⁷ Flavius Cristian Mărcău. "Dynamics of Deconsolidating Democracies of Poland, Hungary and Romania" în *Astra Salvensis*, VII (2019), no. 14, p. 293-305

fascismul sunt forme care relativizează totul. Drama ideologică a secolului XX a constituit-o *marxismul*.

Marxismul s-a născut în secolul XIX, ca răspuns la criza modernității burgheze. Marx a fost printre primii filosofi care s-au ocupat de drama politicului. Viziunea centrală a marxismului a fost cea a comunității perfecte, menită să suprime înainte de toate „înstrăinarea”, temă care vine de la Hegel și din filosofia romantică germană. Conceptul de înstrăinare se regăsea în scrierile lui Marx, tema centrală referindu-se la posibilitățile de abolire a acesteia. El ajunge la concluzia că alienarea ființei umane poate fi abolită doar printr-o revoluție îndreptată înainte de toate împotriva ordinii economice existente.

Prăbușirea comunismului în Europa⁸ a surprins prin caracterul său rapid lumea întregă. Începând cu 1989, transformările cu privire la comunism au luat amploare, debțând cu revoltele din iunie 1953 în RDG și Cehoslovacia, din 1956 în Polonia și Ungaria, din 1968 la Praga reprezintă tot atâtea trepte spre implozia finală din 1989 și la desatelizări complexe. Polonia și Ungaria făceau parte din cei șase sateliți ce formau „Imperiul sovietic” din Europa Răsăriteană, care s-au desprins de comunism printr-o negociere între elitele partidului și cele ale societății civile. Partidul Comunist Polonez și mai ales cel Maghiar nu au eradicat niciodată integral curentele reformiste apărute puțin după moartea lui Stalin, iar Imre Nagy, în iunie 1953 susținea că trebuie imprimată o direcție nouă, unui partid pe care conducerea îl trăgea spre „bonapartism”, „fuhrerism” și „oportunism”.

Din rândul conducătorilor care și-au format un cult al personalității în istorie, putem preciza pe: Lenin, Stalin, Mussolini, Adolf Hitler și Nicolae Ceaușescu. Aceștia și-au dezvoltat un cult al personalității în societate, prin aplicarea unui sistem de conducere foarte sever, la care poporul trebuia să se supună, astfel, poporul ajungea să respecte toate ordinele conducătorului, și să se supună forțat voinței conducătorului și partidului său. Mussolini considera că un conducător trebuie să își controleze poporul și să domine masele⁹.

Cultul personalității acestor conducători s-a manifestat printr-o formă de conducere despotică, devenind adevărați tirani, care și-au transferat toată puterea, pentru a-și putea suma toată legislația și deciziile, și pentru a-și impune doar propriile convingeri, fără a ține seama de alte opinii sau de opinia majorității. Tocmai credința că este un geniu, i-a creat fiecărui conducător despotice, cultul personalității, transformându-l astfel într-un dictator.

Adolf Hitler a fost unul dintre cei mai temuți dictatori din istorie, care și-a creat un cult al personalității prin asigurarea puterii absolute a

---

⁸ Flavius Cristian Mărcău, „Post-communist democratization: difficulties and crisis”, in *Analele Universității „Constantin Brâncuși” din Târgu - Jiu, Seria Litere și Științe Sociale*, nr. 3 (2013), p. 45.

⁹ Flavius Cristian Marceau, “Democratization in the former Communist State: imposition or necessity?”, in *Research and Science Today*, 17 (2014), no. 1, p. 81-85.

conducătorului. Politica sa a fost una autoritaristă și agresivă, conducerea sa fiind una din formele cele mai tiranice din istorie¹⁰.

În țara noastră, Nicolae Ceaușescu și-a creat un cult al personalității, bazat inițial pe susținerea poporului, pe încrederea pe care acesta i-a acordat-o, dar venerarea sa și omagierea excesivă, au contribuit la crearea impresiei că este „cel mai iubit conducător” și că poporul îi este deplin devotat, ceea ce a contribuit la construcția cultului personalității sale, care s-a transformat în dictatură comunistă¹¹.

Cea mai demonizată formulă prin care umanitatea a găsit de cuviință să inspire organizarea este *proprietatea privată*. Abolirea acesteia, considera Karl Marx în Manuscrisele economico-filosofice din 1844, este secretul depășirii crizei în care subzistă umanitatea. O astfel de revoluție, credea el, nu poate fi decât totală. Revoluția totală invocată de marxism compara violența cu lanca lui Ahile: care, cu cât taie mai puternic, vindecă. Asadar, conform lui Sartre, violența avea deopotrivă valoare de bisturiu, cât și calități tămăduitoare. Astfel, cultul violenței este pus în slujba presupusei eliberări revoluționare.

Există însă un element important care distinge marxismul de fascism, acela că marxismul se întemeiază pe cultul rațiunii în istorie. În perspectiva marxistă, legile care guvernează istoria impun determinismul necesar perpetuării credinței în împlinirea destinului umanității. În marxism există și texte care să susțină o oarecare parte de libertate, dar revoluția este justificată pe bază de legi, și a fi cu adevărat liber înseamnă să le respecti. Prejudicata este o însușire care caracterizează individul actual, care crează un stereotip de natură socială, un semn de conservatorism, ea poate fi o consecință a stigmatizării sociale, creată pe baza discriminărilor. Conformismul, ca stereotip de gândire, influențează comportamentul, făcând indivizii să acționeze pe baza normelor sociale impuse și a valorilor sociale emblematice, renunțând la convingerile și preferințele personale. Conform teoriei lui Platon, cu peste două mii de ani în urmă, el afirma faptul că oamenii trăiesc, indiferent de obiceiuri, de epocă, într-o iluzie, captivi în judecățile și prejudecățile lor, în convingeri formate a priori sau a posteriori, în tradiții, adeseori și în necunoaștere sau foarte departe de ceea ce înseamnă adevăr.

Religiile seculare plasează salvarea umanității în această lume, într-un viitor mai mult sau mai puțin îndepărtat, sub forma unui ordin social ce urmează a fi inventat. Marile teme ale religiei creștine: căderea, fericirea originară, regăsirea, ispășirea, subiectul mesianic se regăsesc în mitul istoric al marxismului. Religiile seculare sunt narațiuni cu pretenții mântuitoare.

---

¹⁰ Flavius Cristian Mărcău, „Undemocratic regimes” in *Annals of the 'Constantin Brâncuși' University of Targu Jiu: Letters and Social Sciences Series*, 2 (2014), p. 105-110/

¹¹ Flavius Cristian Mărcău, *Revoluția română din decembrie 1989*, Târgu Jiu, Academica Brâncuși, 2011.

„The Main Interpretive Paradigms of the Relationship Between Religion and Politics,”
Astra Salvensis, IX (2021), no. 17, p. 267-274.

Religii seculare precum fascismul sau comunismul nu mai au viitor poate doar într-o formă schimbată. Nimeni nu poate anticipa un viitor politic, dar dacă avem în vedere opinia lui Winston Churchill viitorul ne poate conduce pe o cărare deplin necunoscută: „tot ce mi s-a spus mie când eram elev că nu se va întâmpla în timpul vieții mele s-a întâmplat. Și tot ceea ce mi s-a spus că se va întâmpla, nu s-a întâmplat.”

În ceea ce privește unele abordări doctrinare ale relației dintre religie și politică atunci când vorbim despre percepția regimului comunist totalitar situat în perimetrul creștinismului răsăritean, observăm o tendință ateistă majoritară, alimentată de puterea politică seculară, și care își conservă drepturile și influența doar prin respectarea implicațiilor democratice dintre „ortodoxie și drepturile omului”¹².

Paradigma se constituie pe opoziția dintre ortodoxismul răsăritean și tradiția musulmană, în care, în perspectiva fenomenului secularizării, relația între religie și politică dobândește un caracter fundamentalist, eretic chiar, neadaptat la drepturile omului contemporan.

Sub aspect holist, religia trebuie să fie ascultată și înțeleasă, dacă dorim „să continuăm dialogul comunicativ atât de necesar constructului democratic contemporan”¹³, trebuie apreciată și analizată nu doar prin prisma unor paradigme interpretative, create de teoriile secularizării, ci pe baza studiului fenomenului religios din interior, conservat prin intermediul credințelor și valorilor etice și etnice ale comunităților, iar relația dintre religie și politică să fie înțeleasă dintr-o perspectivă universală, de reînnoire spirituală, în care dinamica dintre religie și politică să evolueze pașnic într-o lume liberă.

---

¹² Silviu E. Rogobete, „Morality and tradition in postcommunist Orthodox lands: on the universality of human rights, with special reference to Romania”, *Religion, State and Society*, 32 (2004), no. 3; Nicolae Răzvan Stan, *Biserica ortodoxă și drepturile omului: paradigme, fundamente, implicații*, București, Universul Juridic, 2010, Silviu, E., Rogobete, „Religie și politică: Paradigme interpretative”, p.22. Iuliu-Marius Morariu, Iuliu-Marius Morariu, "Aspects of political theology in the spiritual autobiographies of the Orthodox space? New potential keys of lecture," în *Astra Salvensis*, V (2017), no. 10, p. 130.

¹³ Jürgen Habermas, Joseph Ratzinger, *Dialectics of secularization*, în V. Boari, (ed), *Religie și politică*, Iași, Institutul European, 2016, p.26.